

УДК: 332.12

*Е. Б. Бойченко,
д. е. н., доцент, старший науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ
А. М. Костенко,
аспірант Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України, м. Київ*

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

*E. B. Boichenko,
doctor of economics, associate professor, Senior Research Fellow
Institute of Economic and Legal Studies
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
A. M. Kostenko,
graduate student
Institute of Economic and Legal Studies
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv*

CONCEPT OF FORMATION OF INFORMATION MANAGEMENT IN UKRAINE

У статті розглянуто концептуальні засади формування інформаційного суспільства. Доведено, що поняття «інформаційний менеджмент» визначає широкий спектр видів діяльності, пов'язаних з інформаційними ресурсами, управлінням інформаційними потоками, технологіями і управлінською діяльністю загалом. Встановлена сутність таких понять як інформація, інформаційне суспільство та Українське інформаційне суспільство. Інформація, з економічної точки зору, розглядається як універсальний ресурс, який використовується всіма галузями економіки та є сукупністю відомостей, фактів, знань про її компоненти, об'єкти, суб'єкти, що передаються прямо або опосередковано від джерела до споживача. Інформаційне суспільство розглядається як процес вкладення капіталу в людину, оскільки її науковий, освітній і професійний рівень, а також її знання є джерелом суспільного прогресу. Виявлено передумови становлення інформаційного суспільства в Україні та розглянуто вплив інформаційних ресурсів на розвиток суспільства. Доведено, що особливістю становлення сучасного суспільства є збільшення ролі інформаційних ресурсів. Інформаційний розвиток суспільства спирається на залучення найсучасніших засобів інформації, інформаційно-комунікаційних технологій. Він відображає досягнутий рівень інформаційного менеджменту у суспільстві та ступінь ефективності створення, зберігання, опрацювання, подання й використання інформації, що забезпечує цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймається людиною. Поведінка людини в інформаційному суспільстві відображає економічну активність індивіда, його вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. В інформаційній поведінці проявляється ступінь доступності та комфортності використання сукупних інформаційних ресурсів або, іншими словами, ті можливості, які суспільство надає індивіду, який прагне відбутися як професіонал та особистість. Зазначено, що інформація

представляє собою ресурси для розумової діяльності людини, що є підґрунтям для формування нових знань. Тобто знання формуються на засаді інформації, яка потребує наукового осмислення, узагальнення, систематизації та обґрунтування. Під новим знанням розуміємо приріст інформації про функціонування будь-яких об'єктів та їх властивостей, а також про процеси та явища дійсності, раніше не відомих науці. У дослідженні розглянутий процес формування приросту знань на засаді приросту інформації

The article deals with the conceptual foundations of the formation of an information society. It is proved that the concept of "information management" defines a wide range of activities related to information resources, information flow management, technology and management in general. The essence of such concepts as information, the information society and the Ukrainian information society is established. Information from an economic point of view is considered as a universal resource used by all branches of the economy and is a set of information, facts, knowledge about its components, object, and entities, transmitted directly or indirectly from source to consumer. The information society is seen as a process of investing capital into a person, since its scientific, educational and professional level, as well as its knowledge, a source of social progress. The preconditions of the formation of the information society in Ukraine are revealed and the influence of information resources on the development of society is considered. It is proved that the peculiarity of the formation of a modern society is an increase in the role of information resources. Information development of society is based on the use of the most modern means of information, information and communication technologies. It reflects the level of information management achieved in society and the degree of effectiveness of creating, storing, processing, presenting and using information that provides a holistic vision of the world, its modeling, and prediction of the results of decisions made by a person. The behavior of a person in the information society reflects the activity of the individual as a knowledgeable subject, his ability to navigate the information space. In information behavior, the degree of accessibility and comfort of the use of aggregate information resources or, in other words, the opportunities that society provides to an individual who seeks to take place as a professional and personality is manifested. It's noted that information represents resources for human mental activity, which is the basis for the formation of new knowledge. That is, knowledge is formed and based on information, which requires scientific comprehension, synthesis, systematization and substantiation. Under new knowledge, the authors understand the growth of information about the functioning of any objects and their properties, as well as the processes and phenomena of reality, previously unknown to science. The research considers the process of formation of knowledge gains based on the growth of information.

Ключові слова: інформація, інформаційний менеджмент, інформаційні ресурси, інформаційне суспільство, приріст знань.

Key words: information, information management, information resources, information society, knowledge gains.

Постановка проблеми. Стрімкий науково-технічний прогрес, який відбувся в другій половині ХХ ст., є результатом поступового розвитку науки і техніки та процесу нагромадження і створення нових знань, фундаментальних та прикладних наукових досліджень, що створює підґрунтя формування нових вимог до інформаційного забезпечення процесу управління.

Безперечним є той факт, що прийняття обґрунтованих рішень можливо на засаді інформації, отриманою шляхом її збору, зберігання та обробки, яка необхідна для його прийняття. Вирішення означених завдань відбувається на засаді сучасних інформаційних технологій, які є продуктом розвитку цифрової економіки. Інформаційні технології проникли майже в усі сфери життєдіяльності суспільства та стали сучасними атрибутами його повсякденного життя. У сучасних умовах розвитку суспільства очевидним стає той факт, що соціум формується та існує в умовах економіки знань. Здобуття саме нових знань відбувається в процесі трансформації інформації.

Таким чином визначення цільового спрямування інформаційного менеджменту доцільно розглядати через формування інформаційного суспільства, яке відбувається з використанням інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування та розвитку інформаційного менеджменту присвячені праці багатьох як закордонних так і вітчизняних науковців. О. Матвієнко, М. Цивін [1], Н. Мороз [2], В. Плєскач, Т. Затоначька [3], F. Machlup [7], Y. Masuda [8], М. Дворнік [10], А. Коломієць, Д. Коломієць [12], О. Повідайчик [13], К. Шваб [14]. Однак, сучасні умови формування інформаційного менеджменту потребують теоретико-методичного обґрунтування процесів впливу інформації на відтворення життєдіяльності суспільства.

Мета та завдання дослідження. Головною метою дослідження є розгляд концепції формування інформаційного суспільства в Україні. Основними завданнями наукового дослідження є: визначення сутності поняття інформаційне суспільство; виявити передумови становлення інформаційного суспільства в Україні та розглянуто вплив інформаційних ресурсів на розвиток суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи мету зазначеного дослідження доцільно навести сутність інформаційного менеджменту. У сучасній науці управління існує безліч підходів до визначення цього поняття. Наведемо один з них. Так поняття «інформаційний менеджмент» визначає широкий спектр видів діяльності, пов'язаних з інформаційними ресурсами, управлінням інформаційними потоками, технологіями і управлінською діяльністю загалом [1, с. 28].

Зазначимо, що власне визначення терміну «інформаційний менеджмент» і досі перебуває у стадії наукових пошуків, хоча виокремилися певні підходи до його розуміння. Поняття «інформаційний менеджмент» вживається у таких значеннях:

управління за допомогою інформації, тобто інформаційне управління (управлінська технологія);
управління власне інформацією (управління інформаційними потоками та інформаційними ресурсами)
для оптимізації роботи;

управління процесами інформатизації, тобто управління інформаційною технологією (автоматизована технологія обробки інформації в певній предметній галузі).

Цільовим спрямуванням інформаційного менеджменту вважається, перш за все, створення інформаційного суспільства. Формування інформаційного суспільства є характерною рисою ХХІ сторіччя.

Якщо говорити про цільове спрямування інформаційного менеджменту маємо зазначити, що це є створення, перш за все, нового інформаційного суспільства. Базовими компонентами інформаційного суспільства можна назвати будь-які автоматизовані інформаційні системи.

У перекладі з латинської мови слово інформація означає пояснення, роз'яснення, повідомлення. Інформація у загальному вигляді означає відомості про навколишній світ, процеси, які в ньому відбуваються, події, ситуації, явища, які отримують і якими обмінюються люди безпосередньо чи за допомогою певних пристроїв. Із середини ХХ століття інформація стає загальнонауковим поняттям. Найбільш вираженою властивістю для інформації є здатність вносити зміни. Практична цінність інформації залежить від того, яку роль вона відіграє у прийнятті рішення, а також від уміння її використати [2, с. 138].

Інформація, з економічної точки зору, – це універсальний ресурс, який використовується всіма галузями економіки та є сукупністю відомостей, фактів, знань про її компоненти, об'єкти, суб'єкти, що передаються прямо або опосередковано від джерела до споживача [3].

Поняття «суспільство» походить від латинського «socialites», що означає спільність, союз, співпраця. Суспільство як багатогранне поняття передбачає об'єднання форм спільної діяльності людей, які історично склалися на певній території. Також це система, яка охоплює всю сукупність умов соціальної життєдіяльності людей та їх відносини між собою і з природою [4, с. 369].

У соціальній філософії суспільство, у широкому значенні, розглядають як виділення з природи системного утворення, що становить історично змінну форму життєдіяльності людей, яка проявляється у функціонуванні та розвитку соціальних інститутів, організацій, спільнот і груп, окремих індивідів. У вузькому розумінні під суспільством доволі часто мають на увазі історично конкретний тип соціальної системи (наприклад, постіндустріальне суспільство) [5, с. 709].

Основу інформаційної форми розвитку суспільства складає інформаційна діяльність, під якою, відповідно до Закону України «Про інформацію» [6], слід розуміти створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону та захист інформації, тобто сукупність дій, спрямованих на задоволення його інформаційних потреб.

Термін «інформаційне суспільство» було введено у науковий обіг на початку 60-х років фактично одночасно у США та Японії Ф. Махлупом і Т. Умсао [7]. В кінці 20-го століття термін «інформаційне суспільство» отримав визнання після виходу в світ книги І. Масуди [8] і праць американських та європейських дослідників, які стали акцентувати увагу на ролі і значенні не стільки інформації, скільки знань.

Починаючи з 1992 р. термін «інформаційне суспільство» стали вживати багато західних країн. Відповідно до визначення Єврокомісії, згідно з яким інформаційним називається суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі послуг, наданих за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку [9].

В інформаційному суспільстві панування сфери послуг, тобто науки, освіти, охорони здоров'я, культури призводить до створення умов для всебічного розвитку людини, її розумових і фізичних здібностей. Інформаційне суспільство – це вкладення капіталів в людину, оскільки її науковий, освітній і професійний рівень, а також її знання є джерелом суспільного прогресу. Унікальність поняття інформаційного суспільства

полягає не лише у тому, що воно носить глобальний характер, а ще й у тому, що воно пов'язане з множиною новітніх категорій: інформація, інформатизація, інформативність, віртуалізація, економіка знань, тощо [10].

Українське інформаційне суспільство та його інфраструктура, хоча і сформовані з урахуванням виділених об'єктів і суб'єктів, що склалися у світовій практиці цього процесу, але відображають соціально-економічні, політичні, культурні, ментальні, побутові та інші риси, притаманні Україні в її нинішньому стані. Ці риси мають зазнати великих змін, щоб перейти до рівня відносин справді інформаційного суспільства, що приводить до специфічних, суто українських шляхів, стратегій та заходів подальшого розвитку інформаційного суспільства.

Передумовами становлення інформаційного суспільства в Україні стали зміни у швидкості розповсюдження та розширення доступу до інформаційних ресурсів. Вплив інформаційних ресурсів на розвиток суспільства представлений на рисунку 1.

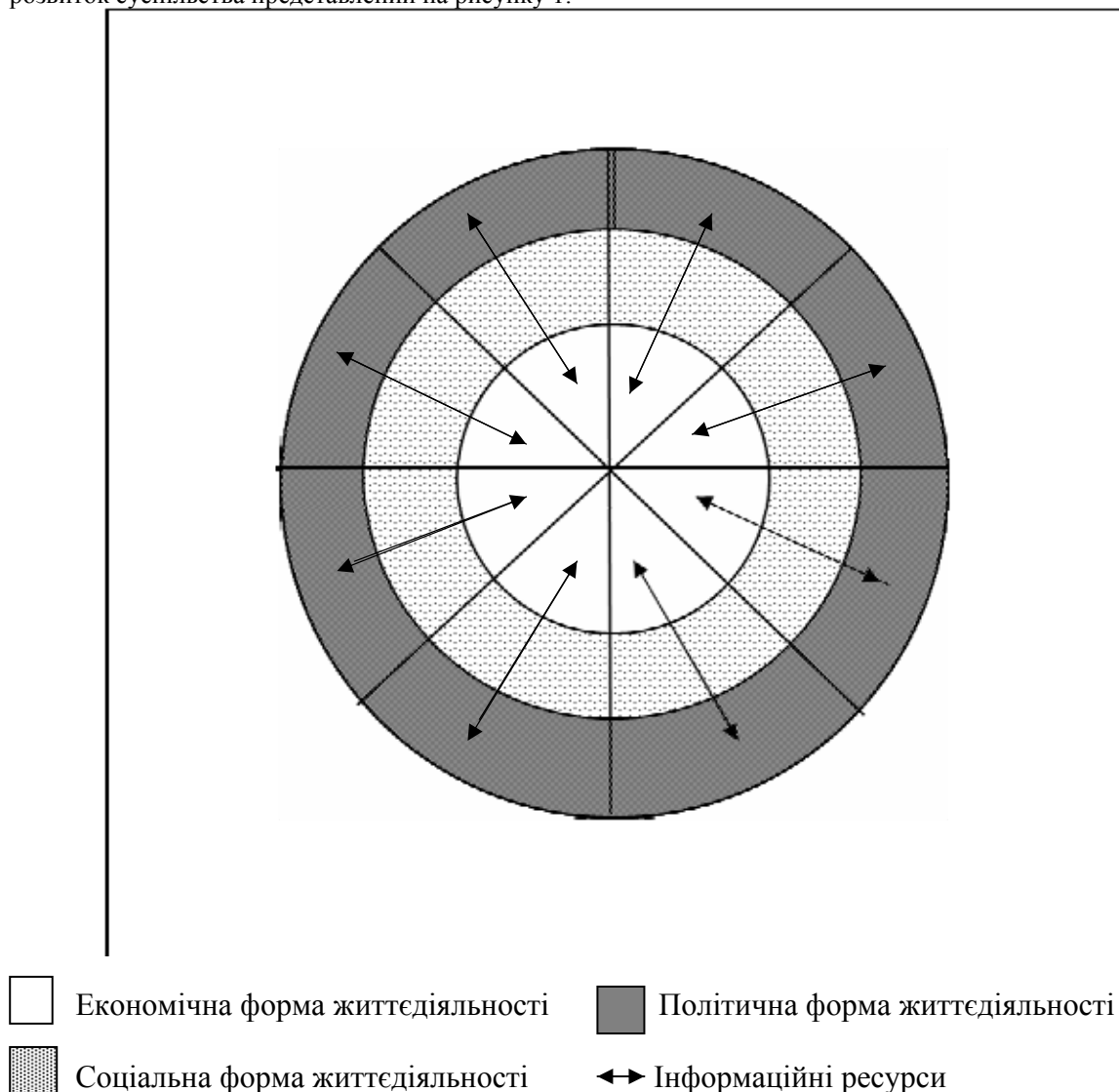


Рис. 1. Вплив інформаційних ресурсів на формування та розвиток інформаційного суспільства

Інформаційний розвиток суспільства спирається на залучення найсучасніших засобів інформації, інформаційно-комунікаційних технологій. Він відображає досягнутий рівень інформаційного менеджменту у суспільстві та ступінь ефективності створення, зберігання, опрацювання, подання й використання інформації, що забезпечує цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймається людиною.

Сутність інформаційного розвитку суспільства полягає у готовності не тільки використовувати останні досягнення інформаційної техніки, а й в умінні сприймати нову інформацію.

Особливістю становлення сучасного суспільства є збільшення ролі інформаційних ресурсів. Обґрунтовуючи вплив інформаційних ресурсів на розвиток суспільства, доречно нагадати висловлювання Н. Ротшильда, у якому підкреслюються необхідність, важливість та своєчасність володіння інформацією. Він стверджував, що той, хто володіє інформацією, той володіє світом. Отже, інформаційний менеджмент спрямований на забезпечення інформаційним продуктом усіх форм життєдіяльності суспільства.

Складовими інформаційної форми розвитку суспільства є:

об'єкти інформаційної сфери, до яких відносяться інформаційні ресурси, які ґрунтуються на ідеях і знаннях, нагромаджених у результаті науково-технічної діяльності людей і подані у формі, придатній для збирання, реалізації та відтворення; інформаційна інфраструктура, яка представлена організаційною структурою, що забезпечує функціонування і розвиток інформаційної сфери, інформаційно-телекомунікаційною структурою, інформаційними, комп'ютерними та телекомунікаційними технологіями, системою засобів масової інформації, які забезпечують організацію взаємодії інформаційних потоків, функціонування та розвиток засобів інформаційної взаємодії та інформаційного простору суспільства;

суб'єкти інформаційної сфери, до якої відносяться фізичні та юридичні особи; господарські, громадські, політичні, культурні, соціальні та політичні (державні) спільності.

Інформаційні відносини як один із видів суспільних відносин виникають у разі цільового виробництва, розповсюдження та споживання інформаційних ресурсів об'єктами та суб'єктами інформаційної форми розвитку суспільства.

Поведінка людини в інформаційному суспільстві відображає економічну активність індивіда, його вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. В інформаційній поведінці проявляється ступінь доступності та комфортності використання сукупних інформаційних ресурсів або, іншими словами, ті можливості, які суспільство надає індивіду, який прагне відбутися як професіонал та особистість. Уявляється, що у найближчий час доля кожної конкретної людини буде залежати від того, наскільки вона здатна своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію (точніше, нове знання) у своєму повсякденному житті.

Слід зазначити, що інформація представляє собою ресурси для розумової діяльності людини, що є підґрунтям для формування нових знань. Тобто знання формуються на засаді інформації, яка потребує наукового осмислення, узагальнення, систематизації та обґрунтування.

Під новим знанням розуміємо приріст інформації про функціонування будь-яких об'єктів та їх властивостей, а також про процеси та явища дійсності, раніше не відомих науці.

Процес формування нового знання можна представити наступним чином (рис. 2).

Як вже наголошувалося, науково-технічний прогрес суттєво змінив не тільки зміст та характер праці, а також вплинув на всі сфери життєдіяльності людини. Перш за все, це відбулося в результаті впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій, створення на їх засадах прогресивних засобів виробництва та технологій. Це, у свою чергу, привело до інтелектуалізації всіх сфер життєдіяльності людини. Сучасні світові тенденції створення та нагромадження нових знань в усіх сферах науки і техніки передбачають не тільки високий освітньо-кваліфікаційний та культурний рівень людини, але й докорінно змінюють його становище у суспільному виробництві та соціальному житті [11, с. 43].

Таким чином, у сучасних умовах розвитку суспільства незаперечним стає той факт, що суспільство формується та існує в умовах економіки знань. Здобуття саме нових знань відбувається в процесі нагромадження інформації.

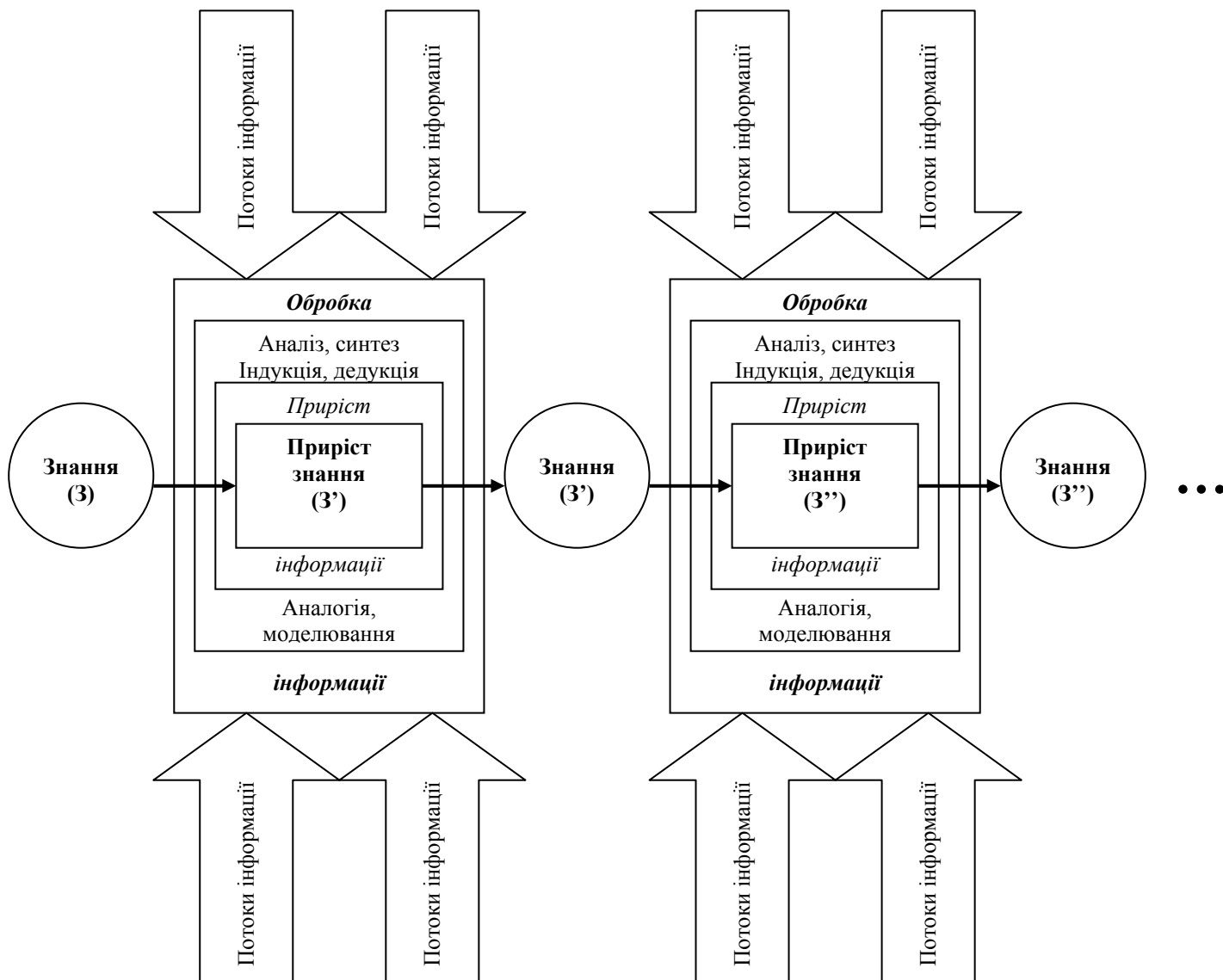


Рис. 2. Механізм формування приросту знань

Інформаційна культура суспільства спирається на залучення найсучасніших засобів інформації, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вона відображає досягнутий рівень організації інформаційних процесів у суспільстві та ступінь ефективності створення, зберігання, опрацювання, подання й використання інформації, що забезпечує цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймаються індивідом [12].

Сутність інформаційної культури полягає в готовності не тільки використовувати останні досягнення інформаційної техніки, а й в умінні сприймати нову інформацію. Ю. Брановський описує інформаційну культуру як певний рівень ефективності створення, збереження, переробки, передачі, збору та використання інформації, який забезпечує цілісне бачення світу та передбачає наслідки прийняття рішень [13].

Варто зазначити, що розвиток інформаційного менеджменту створює нові можливості, нові виклики та випробування для суспільства. Так конкретизуючи вплив інформаційного менеджменту та інших сучасних інформаційних технологій на масштаби і структуру зайнятості, К. Шваб підкреслює, що створення одиниці цінності із залученням значно меншої робочої сили, аніж 10 або 15 років тому, стало можливим завдяки мінімальній вартості цифрового бізнесу, яка наближується до нуля. Крім того, реальність цифрової сфери полягає в тому, що багато нових компаній надають «інформаційні товари» з практично нульовими витратами на зберігання, транспортування і тиражування. Деяким компаніям, заснованим на дисруптивних технологіях, для процвітання майже не потрібен капітал. Наприклад, таким компаніям, як Instagram або WhatsApp, для старту фактично не знадобилося фінансування, що змінило роль капіталу і масштабування бізнесу в контексті четвертої промислової революції. Загалом це демонструє, як ефект масштабу стимулює зростання і впливає на зміну цих галузей [14, с. 20].

Висновки та перспективи:

У статті обґрунтовано, що поняття «інформаційний менеджмент» визначає широкий спектр видів діяльності, пов'язаних з інформаційними ресурсами, управлінням інформаційними потоками, технологіями і управлінською діяльністю загалом.

Поняття «інформаційний менеджмент» вживається у таких значеннях: по-перше, це управління за допомогою інформації, тобто інформаційне управління (управлінська технологія); по-друге, це управління власне інформацією (управління інформаційними потоками та інформаційними ресурсами) для оптимізації роботи; по-третє, це управління процесами інформатизації, тобто управління інформаційною технологією (автоматизована технологія обробки інформації в певній предметній галузі).

Українське інформаційне суспільство та його інфраструктура, хоча і сформовані з урахуванням виділених об'єктів і суб'єктів, що склалися у світовій практиці цього процесу, але відображають соціально-економічні, політичні, культурні, ментальні, побутові та інші риси, притаманні Україні в її нинішньому стані.

У сучасних умовах розвитку суспільства незаперечним стає той факт, що суспільство формується та існує в умовах економіки знань. Здобуття саме нових знань відбувається в процесі нагромадження інформації. Розвиток інформаційного менеджменту створює нові можливості, нові виклики та випробування для суспільства.

Література.

1. Матвієнко О. Інформаційний менеджмент як основа концептуалізації моделі фахівця з інформаційної справи / О. Матвієнко, М. Цивін // Вісник Книжкової палати. – 2017. – № 4. – С. 27-30.
2. Мороз Н. С. Сутність інформації в контексті загальних принципів інформаційної безпеки / Н. С. Мороз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 845. – С. 137-142.
3. Плєскач В. Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах : підручник / В. Л. Плєскач, Т. Г. Затонацька. – К. : Знання, 2011. – 718с.
4. Філософія : [навч. посібник] / [І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.]; за ред. І.Ф. Надольного. – К. : Вікар, 1999. – 624 с.
5. Грицанов А. А. Новейший философский словарь / А. А. Грицанов. – [3-е изд.]. – Мн. : Книжный Дом. 2003. – 180 с.
6. Закон України "Про інформацію" від 02.10.1992 № 2657-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
7. Machlup F. Production and Distribution of Knowledge in the United States / F. Machlup. – Princeton, 2000. – 457 p.
8. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society / Y. Masuda. – World Future Society, 1981. – 171 p.
9. Электронная нервная система для государственных служб. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.microsoft.com/rus/government/whitepapers>.
10. Дворнік М. О Сутність та проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні / М. О. Дворнік // Сталый розвиток економіки. – 2013. – № 4. – С. 75-79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://basicgroup.com.ua/press_centre_publications_information_society_development_in_ukraine. – Назва з екрану.
11. Лісогор Л. С. Якість трудового життя: чинники впливу та напрями покращення / Л. С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка, 2012. – №2 (18). – С. 43 – 52.
12. Коломієць А. М. Інформаційна культура як основа професіоналізму педагога / А. М. Коломієць, Д. І. Коломієць // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. №33, Ч. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2011_33_2/.
13. Повідайчик О. Інформаційна культура особистості: соціально-філософський аналіз поняття / О. Повідайчик // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. – 2009. – Випуск 11. – С. 189-193.
14. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К. Шваб. – М. : Э, 2017. – 208 с.

References.

1. Matviienko, O. and Tsyvin, M. (2017), "Information management as the basis for the conceptualization of the model of a specialist in information business", *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, vol. 4, pp. 27-30.
2. Moroz, N. S. (2016), "The essence of information in the context of general principles of information security", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, vol. 845, pp. 137-142.
3. Pleskach, V. L. and Zatonats'ka, T. H. (2011), *Informatsijni systemy i tekhnolohii na pidpriemstvakh* [Information systems and technologies at enterprises], Kyiv, Ukraine.
4. Nadol'nyj, I. F. and Andruschenko, V. P. (1999), *Filosofija* [Philosophy], Kyiv, Ukraine.
5. Gricanov, A. A. (2003), *Novejšij filosofskij slovar'* [The newest philosophical dictionary], Knizhnyj Dom, 3rd ed, Minsk Belarus'.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine " About information", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. (Accessed 29 August 2018).

7. Machlup, F. (2000), "Production and Distribution of Knowledge in the United States", Princeton, 457 p.
8. Masuda, Y. (1981), "The Information Society as Post-Industrial Society", *World Future Society*, 171 p.
9. "Electronic nervous system for public services", available at: <http://www.microsoft.com/rus/government/whitepapers> (Accessed 4 Aug 2018).
10. Dvornik, M. O (2013), "The essence and problems of the development of the information society in Ukraine", *Stalyj rozvytok ekonomiky*, vol. 4, available at: http://basicgroup.com.ua/press_centre_publications_information_society_development_in_ukraine (Accessed 1 Aug 2018).
11. Lisohor, L. S. (2012), "Quality of working life: factors of influence and directions of improvement", *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, vol. 2 (18), pp. 43 – 52.
12. Kolomiets', A. M. (2011), "Information culture as the basis of teacher's professionalism", *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: pedahohika i psykhohohiia*, vol. 33, no. 2, pp. 43 – 52. available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2011_33_2/ (Accessed 30 Aug 2018).
13. Povidajchuk, O. (2009), "Information culture of the person: socio-philosophical analysis of the concept", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii: Politohohiia, sotsioloohiia, filosohiia*, vol. 11, pp. 189-193.
14. Shvab, K. (2008), *Chetvertaja promyshlennaja revoljucija*, [Fourth industrial revolution], Moskva, Rossiia.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2018 р.